

**TOPLUMSAL DEĞİŞİMİN HUKUK ÜZERİNE ETKİSİNİ
KARL RENNER'İN GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE AÇIKLAMAK***

EXPLAINING THE IMPACT OF SOCIAL CHANGE ON THE LAW WITHIN KARL RENNER'S VIEW

Şeyma SAĞDIÇ GÜVEN** 10.21492/inuhfd.1206471 **Makale Bilgi**Gönderi: 17/11/2022
Kabul : 18/01/2023**Anahtar Kelimeler***Hukuksal Değişim,
Karl Renner,
İşlev Değişimi,
Hukuksal Kalıntı,
Marksist Hukuk
Çalışmaları.***Article Info**Received: 17/11/2022
Accepted: 18/01/2023**Keywords***Legal Change,
Karl Renner,
Change of Function,
Survival Forms,
Marxist Legal Studies.***Özet**

Hukuk ve toplum başlığı altındaki çalışmaların çoğulluğu içerisinde toplumsal değişim ve hukuk ilişkisinin yönünün ve niteliğinin belirlenmesi ihtiyacı devam etmektedir. Bu ihtiyaca yönelik çalışmalarda genellikle hukuksal değişimin toplumsal ilişkilere etkisi dikkate alınmaktadır. Hukukun toplumsal değişimin önemli bir aracı olarak görüldüğü yaklaşımlar ve hukuksal değişimin toplumsal değişimi yansıttığına ilişkin çalışmalar bu kapsamda değerlendirilebilir. Söz konusu çalışmalar, hukuk kurumları ve toplumsal değişim ilişkisine dair önemli katkı sunsa da kapsamlı ve bütünlüklü bir yaklaşım oluşturmada belirli sınırlılıklara sahiptirler. Söz konusu sınırlılık ise hukuk ve toplum ilişkisini tek yönlü ele almaktan kaynaklanır. Bu sınırlılıklardan yola çıkıp toplumsal değişimin hukuk üzerindeki etkisinin de incelendiği çalışmalar ise özellikle Marksist yaklaşımlar altında toplanmıştır. Ancak bu yaklaşımlarda da hukuk fetişizmine düşmemek adına hukuksal değişim olgusunu ele almada eleştiriyeye açık alanlar söz konusudur. Bu noktada hukuk toplum ilişkisi alanına özgün bir katkı sağlayan Karl Renner'a değinmek verimli bir tartışma fırsatı sunabilir. Zira Renner, pozitivist yaklaşımını Marksizm'le uzlaştırarak toplumsal ve ekonomik değişimlerin hukuka etkisini incelemektedir. Hukuk ve toplum ilişkisine hukuk kurumlarının "işlev değişimine" odaklanarak sağladığı katkı, hukukun değişen toplumsal koşullar içinde biçimini değiştirmeden uyum sağlayabileceğini gösterir. Ancak Renner'ın hukuk çalışmaları siyasi yaşamı nedeniyle geri planda kalmış ve özellikle Türkçe yazında gereken dikkati çekememiştir. Bu çalışmada Renner'ın Marksizm ve pozitivism arasında kalmış yaklaşımının, siyasi yaşamı ve içinde bulunduğu koşullar dikkate alınarak, hukuk ve toplum tartışmalarına sunduğu imkanlar eleştirel bir perspektifle analiz edilmektedir.

Abstract

In the abundance of studies in law and society, the need for determination of the direction and nature of the relationship between law and social change continues. Studies tackling this need, generally focus on the effect of legal change on social relationships. Approaches regarding the law as an important tool for social change and studies claim that legal change reflects social change can be considered in this regard. Such studies, while contributing to the relationship between social change and legal institutions, have certain limitations when it comes to establishing a comprehensive and holistic approach. These limitations stem from treating the relationship between law and society from a one-sided viewpoint. Departing from these limitations, the studies which also consider the effect of social change on law are specially gathered under Marxist approaches. However, in these approaches, there are areas open to criticism in dealing with the phenomenon of legal change in order not to fall into legal fetishism. In this fashion, touching upon Karl Renner, who provides a unique contribution to the field of law and society relations, can offer a fruitful discussion opportunity. Since Renner examines the impact of social and economic changes on the law while reconciling his positivist approach with Marxism. His contribution to the relationship between law and society by focusing on the "change of function" of legal institutions shows that law can adapt to changing social conditions without changing its form. However, due to his political life, Renner's works on the law could not draw the attention they deserve, especially in Turkish literature. In this paper the possibilities offered by Renner's approach, which is stuck between Marxism and positivism, to the debates on law and social relations are analyzed with a critical perspective, while considering his political life and the conditions he is in.

 Bu eser [Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) ile lisanslanmıştır.

* Bu çalışma 7-9 Eylül 2022 tarihinde Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi Sempozyumu'nda gerçekleşen "Toplumsal Değişim İlişkisine Özgün Bir Katkı: Karl Renner" başlıklı sunumun genişletilmiş ve gözden geçirilmiş versiyonudur.

** Dr. Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı.

Atıf Şekli | **Cite As:** SAĞDIÇ GÜVEN Şeyma, "Toplumsal Değişimin Hukuk Üzerine Etkisini Karl Renner'in Görüşleri Çerçevesinde Açıklamak", İnÜHFD, 14(1), 2023, s.31-42. **İntihal** | **Plagiarism:** Bu çalışma intihal programında kontrol edilmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been controlled via a plagiarism software and reviewed by at least two blind referees.

EXTENDED SUMMARY

Studies on law and social relations are quite diverse and dynamic. In these studies, in which the relationship between law and society is formed, the notion of legal change has a particular importance. Because this issue which takes place among the discussions of the source of law in traditional legal theory, is frequently argued over the nature of law and its effect on society. In past centuries, studies pertaining to the nature of legal change were carried out under traditional discourse in which law is viewed as an important instrument for social change. This approach which dominated the field for a long while, focuses on how the law affects society. This approach, while contributing to the analysis of the legal change, has certain limitations when it comes to establishing a comprehensive and holistic approach. These limitations stem from treating the relationship between law and social change from a one-sided viewpoint. However there exist other approaches that put forward new perspectives on the law and society relationship, that bring a comprehensive critique to the shortcomings of one-sided viewpoints. Amongst these approaches, the most notables which this paper will build on, are the Marxist legal studies. Marxist approaches lead to an extensive analysis of how social changes affect law, and in this respect, they make important contributions to the relationship between law and society. However, in Marxist approaches there exists areas open to criticism while studying legal change.

The main aim of this paper is to widen the arguments brought forth by Marxist approaches and analyze the criticism directed at them. Another aim is to contribute to the problem of the "survival form" of legal institutions and categories that have created controversy in the Marxist literature on the phenomenon of legal change. In this respect Karl Renner, the most controversial among Marxist jurists will be discussed. As Renner contributed to the law and society studies greatly by demonstrating that, in the face of social change, legal forms can remain constant despite their changing functions. Marxist literature on how the law is affected in face of social change is expanded by putting Karl Renner, who is influenced in his legal view by Marxism as well as positivism at the focus of the paper. For this reason, the paper explains Renner in the light of Marxism. In this way Marxist approaches to law and society relationships are being brought up again through Karl Renner who has limited notoriety in Turkish literature.

Renner being a founder of Austrian Marxism, remains outside of Soviet Marxism due to the separation about the national question. Living at a time when empires were replaced by nation states Renner's political life is shaped by that reality. In addition, having played a role in legal foundation of Austrian Republic as a parliamentarian Renner's involvement to the discourse on legal change bears the mark of this practical development. The thesis of "the functional transformation of the untransformed norm" was born in this political climate. Containing the influence of the neo-positivist teaching this thesis, along with the criticisms directed at Austrian Marxism, became the target of Soviet jurists especially Pashukanis.

Renner's analysis of legal change on the axis of private law is notable as it argues that legal system change does not necessarily accompany important changes in society and economic developments are not immediately placed in legal field. In this way he answers the arguments of law being a "reflection" of relations of production in Marxist understanding of law. In this respect, the way he shows that the law is not simply a reflection is important. The fact that law remains constant in the face of the continuity of social change is explained by the separation of the forms and functions of legal institutions. Accordingly, legal institutions can assume different functions in the face of social change but can continue to be expressed in unchanged forms. In this way despite social changes "unchanging" legal institutions survive as only forms. Accordingly, the problem created by the old forms, the "survival forms" living in the changing relations of production in the Marxist legal debates, is explained. This phenomenon named as the tendency of law to outlive the conditions it was born into, was rephrased in Renner as "unchanging forms but changing function". While putting forward this analysis, Renner focuses on the concept of property and finds its correspondence in many societies.

Thus, Renner reveals that the effect of social change on law occurs separately in terms of a form and content. This notion while can be expressed as the stagnancy of a form of law, can be useful in explaining "survival forms". However, while making this theoretical explanation, Renner does not act within historical and dialectical materialism, on the contrary, he acts with a neo-positivist method. In this case, while it may be a response to deterministic approaches, his position in Marxist legal studies becomes controversial. On the other hand, his contributions to discussions of form and content enable a new way of thinking.

As a result, Renner deserves a critical reevaluation in Marxist legal studies. Because his approach to the relationship between "unchanging forms" and "changing conditions" in the relationship between law and society both contributes to Marxist legal debates and makes it possible to bring an explanation to the "survival form" issue in social and legal change debates.

I. GİRİŞ

Hukuk ve toplum ilişkisine dair çalışmalar oldukça çeşitlidir. Hukukun toplumsal yaşamla ilgisinin kurulduğu bu çalışmalar içinde hukuksal değişim olgusu ise önemli bir tartışma alanıdır. Zira geleneksel hukuk kuramı çalışmalarında da hukukun kaynağı sorunu ele alınırken hukuk ve toplumsal değişim ilişkisi, hukukun mahiyeti ve topluma etkisi üzerinden tartışılmaktadır. Böylece hukuk ve toplum ilişkisi, hukukun toplumu nasıl etkilediği sorusu etrafında şekillenmektedir. Ancak bu yaklaşım hukukun değişimine ilişkin analizlere önemli katkı sunsa da kapsamlı ve bütünlüklü bir yaklaşım oluşturmada belirli sınırlılıklara sahiptir. Bu sınırlılık, hukuk ve toplumsal değişim ilişkisinin tek yönüne bakmaktan kaynaklanır.

Bununla birlikte hukuk ve toplum ilişkisini tek yönlü ele alan yaklaşımların kapsamlı eleştirisini ortaya koyan ve yeni bir perspektif sunan yaklaşımlar da mevcuttur. Bu yaklaşımlar arasında en dikkate değer olan ve bu çalışmanın temel noktasını oluşturan ise Marksist hukuk yaklaşımlarıdır. Marksist yaklaşımlar, toplumsal değişimlerin hukuku nasıl etkilediğine dair bütünlüklü bir analiz getirmekte ve bu açıdan hukuk ve toplum ilişkisine önemli katkılar sunmaktadır. Ancak Marksist yaklaşımlar da hukuksal değişim olgusunu ele alırken hukuk fetişizmine düşmemek için kimi eksiklikler barındırır. Hukuksal değişimde hukuksal kurum ve kategorilerin “kalıntıları” sorunu söz konusu eksikliklerin en görünür olduğu alandır. “Kalıntılar” sorunundaki eksiklik, Marksist yaklaşımların kapsamlı bir toplumsal değişim kuramı ortaya koymasına karşın hukuk teorisi inşa etmeme eğilimlerinden kaynaklanır. Zira toplumsal değişim ve hukuk ilişkisinin kurulmasıyla gündeme gelen bu sorun, hukuk fetişizmine düşebilme riskini içinde barındırır. Ancak bu riske rağmen Marksist yaklaşımların, sistematik ve kapsayıcı bir hukuk çalışmasından tamamen yoksun olduğunu söylemek de mümkün değildir. Karl Renner’in “*The Institutions of Private Law and Their Social Functions*” adlı eseri bu çalışmaların bir örneğidir.

Hukuk kurumlarının değişimine dair incelemede bulunan Renner’in açıklamaları, eleştirel noktalar içeriyorsa da toplumsal değişimin hukuka etkisinin her zaman açıkça fark edilebilir şekilde ve birebir bir uyumla gelişmeyebileceğini ortaya koyması bakımından önemlidir¹. Renner’in “değişmeyen biçimlere rağmen değişen işlevler” olarak özetlenebilecek analizi, hukuksal biçimlerin “değişmez” görüntüsünün en net olduğu mülkiyet kurumunu incelemesinde ortaya çıkmaktadır. Renner, mülkiyet kurumunun farklı toplumsal formasyonlarda yer almasına ilişkin bir inceleme yaparken, değişmeden devam edenin “biçim” olduğunu ancak mülkiyetin “işlevlerinin” değiştiğini ve bu şekilde toplumsal formasyonlarda var olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece Renner’in mülkiyet kurumu özelindeki analizi bugün bile geçerli olabilecek bir analiz imkanını barındırır² ve bu nedenle tartışılmaya değerdir.

Avusturya Marksizm’inin kurucuları arasında yer alan ve özellikle ulusal sorun üzerinden Lenin’den ayrılarak Sovyet Marksizm’inin dışında kalan Renner’in politik yaşamı, hukuksal değişim olgusuna yaklaşımını doğrudan etkilemiştir. Dünyada imparatorlukların yerini ulus devletlerin almaya başladığı bu dönemde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu çözülüp yerini Avusturya Cumhuriyeti’ni almış ve hukuksal kuruluşunda Renner rol oynamıştır. Böylece “değişen ekonomik koşullar karşısında değişmeden devam eden bir hukuk” varsayımı bu politik iklimde ortaya çıkmıştır. Yeni pozitivist öğretinin etkisini içinde barındıran bu varsayım, Marksist hukukçular, özellikle Sovyet hukukçuların eleştirilerine maruz kalmıştır.

Bu çalışmada Renner’in hukuk ve toplumsal değişime dair fikirleri, bu fikirlerin oluşumundaki politik tutum ve bu tutumun yol açtığı tartışmalar ele alınacaktır. Bu noktada ilk olarak hukuksal yaklaşımını belirleyen politik hayatından kesitler ele alınacak böylece, Renner’in hukuk yaklaşımının zemini gözlenecektir. Ardından Renner’in Marksist perspektif içinde toplumsal değişim ve hukuk ilişkisini anlamada katkısı sorgulanacaktır. Burada temel amaç hukuksal kalıntı başta olmak üzere hukuk değişimi tartışmalarına bütünlüklü bir yaklaşım için gerekenlerin sorgulanmasıdır. Bu nedenle çalışma, eleştirel bir perspektifle Karl Renner’in görüşlerini açıklamaktadır.

II. KURAMCI VE PARLAMENTER

19.yüzyılın sonlarında Viyana çevresinde gelişen ve içlerinde Max Adler, Otto Bauer’in de yer aldığı Avusturya Marksizm’inin kurucuları arasında Karl Renner de bulunmaktadır. Diğer Avusturya Marksistleri gibi Renner de iki dünya savaşının yarattığı politik gelişmelerden etkilenmiş ve bu dönemdeki tartışmaların tarafı olmuştur. Renner’in çalışmalarında, diğer Avusturya Marksistlerinde olduğu gibi, Habsburg monarşisinin çözülmesi ile gelişen ve dönemin Marksistleriyle çatışmaya da neden olan “ulusal sorun” etkilidir.

Birinci Dünya Savaşı’nın ardından parçalanmış Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun ardından Avusturya’nın izleyeceği sürece dair tartışmalar hız kazanmıştı. Çok uluslu devletlerin parçalandığı ve özerklik tartışmalarının arttığı bu dönemde, başta Marksistler olmak üzere pek çok düşünce çok-uluslu devletlerin dağılmasının ardından gelecek olan süreci tartışmıştır. “Uluslararası sorun” adıyla literatürde yer alan bu tartışmalarda Avusturya Marksistleri, Lenin’le somutlaşan Sovyet Marksizmi ile arasındaki ayrımı derinleştiren bir konuma yerleşmişlerdir. Ulusun tanımı üzerinde gerçekleşen bu ayırmda Avusturya Marksistleri ulusu, ekonomik ve bölgesel bağımsızlığa rağmen dil ve kültürel anlamda bir arada olan topluluk olarak tanımlamışlardır³. Söz konusu tanım Avusturya Marksizm’ini yalnızca teorik değil aynı zamanda pratik bir ayırma götürmektedir. Zira ulus tanımında bölgesel olmayan kişisel özerklik (*nation without territory*) kabulü, Avusturya Marksistlerinin “kendi kaderini tayin hakkı” başta olmak üzere pek çok

¹ COTTERELL, Roger: Hukuk Sosyolojisi Giriş, Saim Üye (çev), Pinhan Yayınları, İstanbul 2020, s.97.

² ROBSON, Peter: “Renner Revisited”, in Elspeth Atwell (ed), Perspectives in Jurisprudence, University of Glasgow Press, Glasgow 1977, s.221.

³ LOEW, Raimund: “Politics of Austro-Marxism”, New Left Review, 118(1), 1979, s.20.

konuda tartışmalı bir konuma sokmaktadır⁴. Gerçekten de Avusturya Marksistlerinin “kültürel ulusal otonomi” tanımına Lenin tarafından getirilen, “işçi sınıfını ulusal kültür sloganıyla yozlaştıran tehlikeli milliyetçilik” eleştirisinin, Avusturya Marksistlerinin her iki Dünya Savaşı’nda aldıkları konum ve Renner’in kişisel politik yaşamı dikkate alındığında karşılıksız kalmadığı görülecektir⁵. Nitekim Renner, Birinci Dünya Savaşı’nda işçi sınıfına “anavatanın(vaterland)” savunulması dışında bir görev yüklememekte⁶, 1920’de ise Avusturya’nın İmparatorluğun diğer halefleri ile gerçekleşecek bir *Anschluss*’un imkanlarını araştırmaktadır⁷. Renner’in bu tutumu, sosyalist mücadelenin Avrupa’da gerilemesi ve buradaki örgütlü yapının gücünü yitirmesi karşısında Kıta Avrupa’sı reel politikasının Marksizm’le mesafesinin artmasıyla sonuçlanan gelişmelere paraleldir⁸. Bu gelişmeler, Kautsky ve Bernstein’in fikirlerinden beslenen Alman Sosyal Demokrat Partisinin Marksizm dışında sosyal demokrasi çizgisine çekilmesidir⁹. Nitekim Alman devriminin de kesintiye uğradığı bu dönemde Avusturya Sosyal Demokrat Partisi’nin de konumu, sosyalist devrim yerine burjuva hükümetine katılma yönünde olmuştur¹⁰.

Buna paralel biçimde Avusturya Marksistleri de kendilerini Marksizm içinde “üçüncü yol” olarak tanımlamakta ve sosyalizm ile sosyal demokrasi arasında konumlandırmaktadır¹¹. Her ne kadar kendilerini reformist olarak tanımlamıyorlarsa da bu yolda kurulan eleştirilerden kurtulamamışlardır. Renner için de geçerli olan bu eleştiri, özellikle Sovyet hukukçuların Renner eleştirilerine yansımaktadır. Avusturya Marksistlerinin reformist olup olmadığına ilişkin tartışmaları bir kenara bırakmakla birlikte, Renner özelinde bu tartışma pragmatizmle sınırlı olarak ele alınabilir. Zira Renner’in hukuk kuramı çerçevesinde pragmatik tutumun izlerini saptamak hukuk yaklaşımını anlamada yararlı olacaktır.

Böylece politik olarak Renner’in konumu, Habsburg’un bıraktığı miras üzerinden şekillenen programla, “isimsiz ülke” dediği Avusturya’nın ulusal sorunu etrafında dönen gelişmelere paralel seyir almıştır¹². Renner’in hukuksal değişim kuramının geliştiği bu zemin, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi’nin sosyalist bir mücadeleden burjuva partilerle işbirliği politikalarıyla uyum halindedir. Bu aynı zamanda Bernstein’in evrimci sosyalizm fikirleriyle paralel ikinci enternasyonaldeki revizyonist tutumunun bir örneğini sunar¹³. Bu uyum Renner’in politik yaşamını parlamenter olarak şekillendirmesi anlamına gelmekte ve esas itibarıyla revizyonizminin somut biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁴.

Renner’in kuramcından parlamentere dönüşümü, onun sosyal demokrasiye olan inancı ve materyalist felsefe ile olan ilişkisini içinde barındırır. Böylece Avusturya Marksizm’inin kurucuları arasında yer almasının yanı sıra 1918-1920 yılları arasında Avusturya Cumhuriyetinin ilk şansölyesi olarak görev alabilmiştir. Esas olarak Renner’in yaklaşımı savaş sonrası Avusturya’nın ulusal meseleleri etrafında şekillenen sorunlarda acil ve pragmatik uygulamaların yer aldığı ortamda şekillenmiştir¹⁵. Renner’in politik hayatındaki arada tutumunun niteliği ve önemi bu çalışmanın konusunun dışında olmakla birlikte, Avusturya Cumhuriyeti’nin kuruluşunda aldığı görev hukuksal değişim tartışmaları için önem arz etmektedir. Zira Birinci Avusturya Cumhuriyeti’nin ilk şansölyesi olarak 1920 tarihli federal anayasanın hazırlanması ve kabul edilmesinde görev almıştır¹⁶. Bu durum onun toplumsal değişimin hukuksal kuruluşunda pratik anlamda da önemli bir deneyim sahibi olduğunu gösterir.

Avusturya Şansölyeliğinin ardından Renner, 1920-1931 yılları arasında da parlamentoda görev almıştır. Bu yıllar aynı zamanda hukuksal bakış açısının belirlendiği dönemdir¹⁷. “*Institutions of Private Law and Their Social Function*” kitabındaki fikirler bu dönemde gelişmiştir. Kann’a göre hukukun felsefesi

⁴ BOWRING, Bill: The Degradation of the International Legal Order?, Routledge- Cavendish, Abington 2008, s.13.

⁵ LENİN, V. İlyiç: Collected Works, Vol.19, Progress Publishers Digital Reprints, Moscow 2011, s.541; LOEW, s.22.

⁶ LOEW, s.23.

⁷ İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler’in 1938’de Avusturya’yı Anschluss’a dahil etmesi yönündeki oylama için Renner olumlu oy çağırısı yapmıştır. Bununla birlikte bu gelişme Avusturya Sosyal Demokrat Partisi’nin faşizmi desteklediği gibi bir anlama karşılık gelmemektedir. Sosyal demokratlar parlamenter demokrasiye inançlarıyla faşizme karşı şiddet içermeyen bir cephe oluşturarak mücadele yolunu tercih etmişlerdir. BLUM, Mark/SMALDONE, William(ed): Austro-Marxism: Ideology of Unity Vol.II, Brill, Leiden 2017, s.604; VON KLEMPERER, Klemens: “The Habsburg Heritage: Some Pointers For a Study of the First Austrian Republic”, RABINBACH, Anson (ed), The Austrian Socialist Experiment Social Democracy and Austromarxism 1918-1934, Westview Press, Boulder/London 1985, 13.

⁸ Otto Bauer’in Sovyet devrimini Avrupa için bir model olarak görmemesi ve bu devrimin Rusya’nın geri kalmışlığı ile açıklaması ve sosyalist mücadeleyi demokrasi için mücadele olarak belirlemesi bunun göstergesidir. Bunun çıktısı, sosyalist devrime alternatif bir yol aramak olmakla birlikte sonuçta parlamenter demokrasi lehine gelişen bir politik karardır. LOEW, s.28.

⁹ ERKAN, Hüsnü/ERKAN, Canan: Ekonomide Sosyal Demokrat Alternatif, Altın Kitaplar, İstanbul 1989, s.44.

¹⁰ ANDERSON, Perry: Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler, Bülent Aksoy (çev), Birikim Yayınları, İstanbul 2011, s.42

¹¹ KRÄTKE, Michael R.: “Die Mühlen des Dritte Wegs”, Zeitschrift für Sozialistische Politik und Wirtschaft, Nr.98, 1997.

¹² RENNER, Karl: “Austria: Key for Ward Peace”, Foreign Affairs, 26(4), 1948, s.595.

¹³ İkinci Enternasyonal’daki revizyonizm tartışmalarında Kautsky ve Bernstein arasında yürütülen tartışmalarda, mevcut burjuva siyaseti içerisinde sosyalistlerin yer alıp alamayacağı tartışılmış ve Kautsky kapitalist siyasal aygıt olan devlet ile herhangi bir uzlaşmayı reddederken Bernstein, çeşitli sosyal hak kazanımları amacıyla burjuva partilerle çalışılabileceğini ifade etmiştir. Bernstein’in bu yaklaşımı, Kant’ın yeni bir yorumu olarak algılanabilir. Ayrıca İkinci Enternasyonal’daki ayrımlar ve tartışmalar için bkz: VAN DER ESCH, Patricia: İkinci Enternasyonal 1889-1923, Erden Akbulut (çev), Yordam, İstanbul 2020.

¹⁴ KANN, Robert A.: “Karl Renner”, The Journal of Modern History, 23(3),1951, s.246. Bu açıdan Renner’in yaklaşımı Bernstein ile örtüşen sosyal demokrasi tartışmalarıyla benzetilebilir. Ancak Bernstein, materyalizmin yerine neo-Kantçı etik anlayışını koymakta Renner ise hala materyalist yaklaşımı korumaktadır. Bu nedenle ikisi arasında yöntemsel bir benzerlik kurmak mümkün değildir. Bernstein materyalizmi tamamen reddederken, bu yaklaşımın Hegel’den Marx’a uzanan bir kambur olarak nitelenmektedir. Ona göre doğru yaklaşım Kant’ın eleştirel yaklaşımıdır. Benzer görüş için bkz: ERDEM, Ekin: “Sosyal Demokrasi İdeolojisi İçinde Eduard Bernstein’in “Liberal Sosyalizmi”, TESAM Akademisi Dergisi, 8(1), 2020.

¹⁵ MADERTHANER, Wolfgang: Austro-Marxism: Mass Culture and Anticipatory Socialism, Austrian Studies, 14, 2006, s.25.

¹⁶ <https://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/HIS/REPI/1918/index.shtml> (Erişim: 02.05.2022).

¹⁷ KANN, s.247.

ve sosyolojik incelemesi parlamenter olarak yaşamında ayrı duruyor görünüyorsa da Renner'in ulusal sorun üzerindeki çalışmalarının sistematığı hukuk çalışmalarında da mevcuttur¹⁸.

Renner'in hem politik yaşamını hem de hukuk çalışmalarını etkileyen şey ise toplumsal değişim ve onun kurum ve kavramlara etkisidir. Söz konusu etkinin araştırılması özellikle mülkiyet kavramında yoğunlaşmıştır. Bu itibarla Renner'in toplumsal değişim ve hukuk ilişkisine dair görüşlerinde ilk bakılması gereken, yeni bir inşa sürecine giren Avusturya'nın ulusal gelişimi ve bu gelişimle paralel ilerleyen hukuksal değişim iken diğeri Avusturya Marksizmi ve yeni Kantçılık arasındaki kurulan ilişkidir. Böylece Renner'i aktarırken hem yeni-Kantçı düşünce hem de Marksizm ile kurulacak bir diyaloga ihtiyaç duyulacaktır. Renner'in pratik amaçlar ve sosyal haklar adına belirli kazanımları koruyabilmek için kapitalizm içi mücadeleye evrilen yaşamı da yeni-Kantçı düşüncenin bir örneğini sunmaktadır. Renner'in tüm politik yaşamı Avusturya işçilerinin sosyal ve ekonomik seviyesini arttırmaya yönelmiştir. Bu durum onu Kant'ın "cumhuriyet şemsiyesi" altında yaşamının rasyonel bir davranış olduğuna ilişkin fikirleriyle yakınlık göstermektedir¹⁹. Böylece Renner'in yeni-Kantçı pozitivizmi Avusturya-Marksizmine yansıyan Marksizmi bir bilimsel yöntem olarak görmek ve yeni olgusal kavrayışlara açık olmayı kapsamaktadır²⁰.

III. TOPLUMSAL DEĞİŞİM VE HUKUK: TARTIŞMALAR VE AYRI KUTUPLAR

A. Marksist Hukuk Tartışmalarına Kısa Bakış²¹

Hukuk ve toplumsal değişim arasındaki ilişki, genellikle, hukukun toplumsal değişimi ne yönde etkilediğine yönelik sorular çerçevesinde kalmıştır. Değişim karşısında hukuka bir belirleyen rol atfeden bu yaklaşımlarda her ne kadar hukuk ve toplum ilişkisi ele alınsa da hukukun kendinden menkul bir varlığa sahip kabul edilmesiyle hukuk ve toplum ilişkisi kopartılmaktadır. Hukuk kuramındaki bu görüşlere karşı hukuku içinde bulunduğu toplumsal ilişkiler çerçevesinde açıklayan Marksist yaklaşımlar, hukuk ve toplumsal değişim ilişkisine bütünlüklü bir açıklama getirme iddiasındadır.

Marksist hukuk kuramı toplumsal değişimi, üretim ilişkilerinin değişimiyle açıklayan bir felsefede ortaklaşmışsa da kendi içinde homojen olmayan ayrımlara tabidir. İki ana hatta indirilebilecek bu ayrım: ilki Sovyet deneyimiyle zenginleşen Sovyet hukukçuları tarafından temsil edilmekte diğeri ise Batı Avrupa Marksizmi ile kesişen görüşlerden oluşmaktadır²². Bu iki hattın oluşmasında, Renner'in politik hayatını da etkileyen tarihsel gelişmelerin neden olduğunu söylemek gerekmektedir. Bu ikili hat Sovyet hukukçularının somut ve uygulamaya dönük tartışmalarını barındıran çalışmalar karşısında, hukuku toplumsal ilişkilerde etkili bir faktör olduğu sürece teorik ve eleştirel çalışmalara konu eden çalışmalardan oluşmaktadır.

Kimi ayrımlarına rağmen her iki hat da hukuku tarihsel ve toplumsal ilişkiler içinde ele almakta ve genel bir hukuk kuramı inşa etmekten kaçınmaktadır. Zira hukuk kuramı inşasına yönelik bir çalışma, hukukun toplumsal düzenin esaslı ve ayrı bir bileşeni olarak ele alındığı hukuk fetişizmi riskini barındırır²³. Bununla birlikte hukukun toplumsal gelişmelerle ilişkisi Marksistler için de dikkate değer bir olgudur ki hukuk ve toplum çalışmalarında önemli yer işgal ederler. Özetle Marksist hukuk yaklaşımları hukuku politik bir kurum, devletle yakın ilişkili ancak özerk bir yapı, içinde bulunduğu ekonomik ilişkilerin bir ifadesi ve egemen sınıfların çıkarlarını koruyan (doğrudan ya da dolaylı) ideolojik bir zor aracı olarak ele almaktadır²⁴. Aynı zamanda hukuk, mevcut toplumsal ilişkileri düzenleyici, toplumsal yeniden üretimi gerçekleştiren bir biçimsel yapıdır²⁵. Hukukun biçimselliği, onun sistematikleşmesini sağlamaktadır ve üretim ilişkilerine karşılık gelen içeriği gizlemesine yardımcı olur²⁶. Böylece hukuk hem kendi biçimine sahip bir sistem hem de bir ideolojik kurum olarak ifade edilebilir²⁷.

Hukukun ideoloji ile bağlantısının kurulmasıyla Marksist hukuk alanındaki çalışmaların ayrımı da netleşmektedir. Bu ayrımlar kabaca, hukukun ekonomik alt yapının doğrudan yansıması olduğunu söyleyen yaklaşımlar (ekonomik türev²⁸), hukukun diğer ideolojik araçlar gibi ekonomik alt yapıdan görece özerk olduğunu söyleyen yapısalcı yaklaşımlar ve sınıf araçsalcı olarak adlandırılan ve hukukun egemen sınıfın çıkarlarına hizmet ettiğini ileri süren yaklaşımlar olarak ayrılmaktadır.

¹⁸ KANN, s.247.

¹⁹ KANT, Immanuel: Gelecekte Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metefiziğe Prolegomena, Ioanna Kuçuradı, Yusuf Örne (çev), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2002, s. 51-54. Ayrıca sosyal demokratlar ile yeni-Kantçı düşünce arasında kurulan ilişkiye bir örnek için bkz: YILMAZ, Onur Alp: "Neo-Kantçı Ahlak Felsefesi Bağlamında Sosyal Demokrat Revizyonizmi Tartışmaları", Felsefe Arkivi, 54, 2021, 97-116.

²⁰ MADERTHANER, s.27

²¹ Marksist hukuk tartışmaları hakkında literatürde oldukça fazla ve zengin içerikli çalışmalar mevcuttur. Bu çalışma Karl Renner'in hukuk ve toplumsal değişime dair görüşleri ile sınırlandırıldığında burada kısa bir özet ile yetinilmiştir. Türkçe literatürde ayrıntılı çalışmalardan biri için bkz: KARAHANOGULLARI, Onur: Marksizm ve Hukuk Diyalektik Hukuk Bilimi, Yordam, İstanbul 2018.

²² ÇATALOLUK, Gökçe: "Hukuk Çalışmaya Devam Etmeli Miyiz? Sistematik Bir Analiz", Hukuk Kuramı, 5(1), 2018, s.3.

²³ COLLINS, Hugh: Marksizm ve Hukuk, Ümre Deniz Tuna (çev), Dipnot Yayınları, Ankara 2013, s.22.

²⁴ HUNT, Alan: "Marxist Theory of Law", in PATTERSON, Dennis (ed.), A Companion to Philosophy of Law and Legal Theory, Wiley Blackwell, 2010, s.350.

²⁵ PASUKANIS, Evgeny: Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm, Onur Karahanoğulları (çev), Birikim Yayınları, İstanbul 2011, s.39.

²⁶ ALTHUSSER, Louis: Yeniden Üretim Üzerine, Işık Ergüden (çev), İthaki, İstanbul 2005, s.91,82. Bu çalışmada hukuksal biçimler olarak ifade edilen kavram, hukukun biçimsel olmasını sağlayan ve toplumsal ilişkileri hukuksal alanda ifade etmeye yarayan kavram ve kurumlardır. Bu nedenle içerikten ayrı bir biçim kurgusu söz konusu değildir. Hukuksal biçimler, içerik tarafından şekillenirken içeriği de şekillendirir. Böylece bu çalışmada hukuksal biçimlerden bahsedilirken biçim ve içeriğin bütünselliği dikkat alınmakta ve bu konuya ilişkin değerlendirmeler bu kabulde yapılmaktadır.

²⁷ EKİCİ, Ekrem: "Antonio Gramsci ve Louis Althusser: Hukuk İdeolojisinin Eleştirisi", in YELKENCİ, Taner (ed.) Marksist Devlet ve Hukuk Teorisi, Notobene, Ankara 2013, s.270.

²⁸ COTTERALL, Roger: Hukuk Sosyolojisi Giriş, Saim Üye (çev), Pinhan, İstanbul 2020, s.164.

İlk yaklaşım, erken dönem Marksist tartışmalarda Marx ve Engels'in materyalizminin "kaba" yorumundan beslenmektedir. Buna göre altyapının üstyapıyı belirlediğine dair kabul, hukuku da doğrudan ekonomik altyapının bir yansıması olarak ele alır. Bu durumda hukuksal biçimler bulunduğu üretim ilişkilerinin doğrudan ürünü olduğundan, hukuk ve toplumsal ilişki tek yönlü bir belirleme ilişkisine indirgenmektedir. Hukukun ele alınmasındaki bu eksiklikler:

"Üstyapı içindeki bağlantıları incelemekte ve üstyapının parçası olarak hukukun işlevlerini açıklamakta yetersiz kalmasıdır; bunun yanı sıra, altyapının üstyapıyı belirlemesini sağlayan mekanizmalara ilişkin derinlikli bir yorum getirilmemesi de temel bir sorun olarak kalır²⁹."

Bu durumda Marksist hukuk çalışmalarının ekonomik belirlemeci yorumları, hukuk ve toplum ilişkisini açıklayamamakta ve toplumsal değişimin hukuka etkisinde "kaba" bir belirlemeye ilişkin kurmaktadır. Bununla beraber söz konusu görüşler, Engels'in doğrudan müdahalesinin de etkisiyle, geçerliliğini yitirmiştir³⁰. Ancak bu yaklaşım zaman zaman Marksist hukuk çalışmalarında kendisini hissettirmekte ya da Marksist hukuk çalışmalarına karşı eleştirilerin nesnesi yapılabilmektedir.

Marksist hukuk yaklaşımları arasında hukukun ekonomik altyapının doğrudan yansıması olduğuna dair görüşler üzerinde uzun tartışmalar artık gerekmiyorsa da sınıf araçsalci ile yapısalcı yaklaşımlar açısından durum farklıdır. Marksist hukuk yaklaşımları arasında çoğu zaman "zıt problemlerle muhattap olmaya meyilli" olmaları yönünden canlı bir tartışma devam etmektedir³¹. Hukuk ve ideoloji arasında ilişkiye dikkat çeken bu yaklaşımlarda sınıf araçsalci görüş, hukukun üretim ilişkilerinin yansıması olarak değil egemen sınıfın çıkarlarına hizmet eden bir kurum olarak ele almaktadır. Marksist sınıf analizlerinde toplumsal sınıfların uzlaşmaz çıkarlara sahip olduğu görüşlerinden hareketle hukuk, egemen sınıfların bilinçli üretiminin sonucudur. Hukukun oluşmasında özneye dayalı bu yaklaşımda böylece altyapı-üstyapı ilişkisi mekanik bir ilişki olmaktan çıkıp öznelerin çıkarlarının çatışması ile ilişkilendirilmektedir. Hukukun egemen sınıflar elindeki araçsallığının boyutları konusunda farklı görüşler olsa da bu yaklaşımda esas olan hukukun bir zor aracı olarak işlev görmesidir³². Hukukun işlevine dair açıklayıcı bir yaklaşım getiren ve hukukun diğer toplumsal kurumlarla ilişkisini ortaya konulduğu bu yaklaşım, "kaba" materyalist yorumun eksikliklerini gidermektedir. Bununla birlikte hukukun egemen sınıfın aracı olduğu görüşü, hukukun ayrıca toplumsal ilişkileri düzenleyici bir sistem olduğuna dair kısıtlı bir anlayışa sahiptir. Büyük oranda genellik içeren bu yaklaşım, özellikle hukukun egemen sınıfın çıkarlarına hizmet etmediği somut örnekler karşısında eleştiriye açık alanlar bırakır³³. Bununla birlikte egemen sınıfların bilinçli bir özne olarak değerlendirilmesiyle sınıf içi çatışmalar da yeterince dikkate alınmamaktadır. Sonuç olarak hukukun işlevine dair net bir açıklama getiriyorsa da bu yaklaşımda hukuksal biçimler bir kenara bırakılarak hukuk yalnızca içerikle açıklanma eğilimindedir. Bu ise toplumsal değişim dönemlerinde hukuksal biçimlerin mücadele aracı olabildiği ve hukuksal biçimlerin değişen koşullara rağmen varlıklarını sürdürdüğü durumların göz ardı edilmesi ihtimalini barındırır.

Yapısalcı Marksist yaklaşımlar söz konusu edildiğinde ise hukuk ve ideoloji ilişkisinin teorik bir zeminde kurulduğu gözlenecektir. Bu yaklaşımda da sınıf araçsalcılarda olduğu gibi hukukun işlevine odaklanmak söz konusudur. Ancak burada sınıf araçsalcılardan farklı olarak "hukukun ve ideolojinin ekonomik temelden 'görelî özerk' olduğu" kabul edilmektedir³⁴. Böylece bir üstyapı kurumu olarak hukuk, egemen sınıfın çıkarlarıyla bağlantılı olsa dahi doğrudan denetim altında değildir. Bu nitelik hukukun sistematik ve biçimsel niteliğinden kaynaklanmaktadır. Üretim ilişkilerinin hukuksal içeriği oluşturmasına rağmen bu ilişkileri gizleyebilmesi ve yeniden üretebilmesi tutarlı ve sistematik bir yapı olmasıyla bağlantılıdır ve bu hukuksal biçimlerle mümkündür³⁵. Hukukun görelî özerk niteliği özellikle toplumsal değişim zamanlarında hukukun mücadele aracı olabildiği ya da egemen sınıfın çıkarlarına hizmet etmeyen biçimlerin varlığına açıklama getirebilir. Bu durumda hukuk ve toplumsal değişim ilişkisinde ortaya çıkan hukuksal kalıntı sorununa bir cevap sunmak mümkün olacaktır. Ayrıca, Althusser özelinde, hukuksal biçimler ve içerik arasındaki ayrımın önemi ve bu ayrımın yanlış kurulduğu durumlara yapılan vurgu da dikkate değerdir³⁶. Bununla birlikte hukuk ve ekonomik altyapı arasındaki ilişkinin niteliğinin diğer yaklaşımlar kadar net ifade edilmemesi sorun yaratmaya elverişlidir³⁷.

Özetle Marksist hukuk yaklaşımlarının hukuka dair açıklamaları tartışılması gereken birtakım soruları beraberinde getirmektedir. Bu sorular toplumsal değişim karşısında hukukun konusudur.

²⁹ COLLINS, s.44.

³⁰ ENGELS, Friedrich: Joseph Bloch'a Mektup, in Din Üzerine Marx Karl/Engels Friedrich, Kaya Güvenç (çev), Sol Yayınları, Ankara 2013.

³¹ COTTERALL, s.165.

³² Collins'e göre sınıf araçsalci yaklaşımlarda zayıf ve güçlü versiyonlar hukukun egemen sınıfın aracı olmasının mutlak ya da esnek bir biçimde kurulup kurulamayacağına yönelen ayrımlardır. COLLINS, s.48,49.

³³ COTTERALL, s.165.

³⁴ COTTERALL, s.165.

³⁵ ALTHUSSER, Yeniden Üretim Üzerine, s.82.

³⁶ ALTHUSSER, Yeniden Üretim Üzerine, s.83 vd. Althusser'in Sovyet hukukçularla girdiği bu diyalog, Pashukanis ve diğer Sovyet hukukçuları arasında yürütülen "sosyalist hukuk biçimleri" tartışmasına ilişkindir. Althusser, sosyalist hukukun kuruluşuyla birlikte sosyalist üretim ilişkilerine uygun "biçimlerin" inşa edilmesinin "hukukun özü gereği eşitsiz ve burjuva" niteliğinin göz ardı edilmesi anlamına geldiğini ifade eder. Yalnızca sosyalist hukukun kurulması meselesinde değil benzer yaklaşımın, sosyal-demokratların "işçi iktidarı, iktisadi demokrasi" gibi kavramlarına da yansıdığını ortaya koyar. (s.85) Böylece doğrudan olmasa da yapısalcı Marksizm ile Renner arasındaki ayrıma dikkat çektiğini söylemek mümkündür.

³⁷ Althusser'in ekonominin belirleyiciliğine dair diğer Marksist kuramcılarla girdiği diyalog için bkz. CONNELL, R.W: "A Critique of Althusserian Approach to Class", Theory and Society, 8(3), 1979, s.303-345.

Toplumsal ilişkinin hukuka etkisinin tek yönlü “yansıma” ilişkisi olmadığını kabulünün ardından çözülmesi gereken sorun, hukuksal kalıntı³⁸ meselesidir. Zira toplumsal değişime rağmen eskiye ait hukuksal biçimlerin devam edebilmesi, hukuk kurum ve kavramlarını tarihsizleştirme ihtimalini içinde barındırır. Bu zorluk karşısında Marksist hukuk anlayışının tarihsel materyalist birikimi, hukuk değişimini “tarihsizleştirme” yapmadan anlamaya olanak sağlar. Ancak bu durum Marksist hukuk yaklaşımlarını eleştiriden muaf tutmaz. Bu nedenle Marksizm içindeki tartışmalarda farklı yöne sapan kaynaklara değinmek, hukuksal kalıntı meselesinde tatmin edici bir açıklama yapmaya olanak sağlayabilir. Bu açıdan Karl Renner’in hukuk ve toplumsal değişim açıklamalarına eleştirel bir gözle yeniden değerlendirmek verimli bir tartışma olanağı yaratacaktır.

B. Yeni-Pozitivizm ve Marksizm Arasında Renner

Toplumsal ve ekonomik değişimlerin hukuksal kurumlara etkisini odak noktası yapan Renner, kimi hukuk kurumlarının üretim tarzındaki değişikliklere rağmen varlık gösterebilmesine dair sistematik ve ayrıntılı bir çalışma ortaya koymuştur. Marksist hukuk çalışmaları içinde özellikle kendi dönemi dikkate alındığında bu çalışmanın nadir olduğunu söylemek gerekir. Zira Marksist hukuk yaklaşımları, hukuk fetişizmine düşmemek için detaylı bir hukuk çalışmasından kaçınma ve hukuku toplumsal değişim ilişkisiyle sınırlı ele alma eğilimindedir. Bununla birlikte Renner, “The Institutions of Private Law and their Social Functions” çalışmasıyla detaylı bir hukuk çalışması ortaya koymuş ve özellikle hukuksal kalıntı tartışmalarında yer edinmiştir.

Renner hukuk tanımını, kurumlarının “biçimsel tezahürü” ile “özlerinin” her zaman birbirlerine uygun olmadığını göstererek gerçekleştirmektedir³⁹. Biçim ve öz arasındaki uyumsuzluğa dikkat çeken bu tanım, hukukun değişimi tartışmalarında özellikle önemlidir. Bu durum toplumsal değişim karşısında normların birleşimi olarak açıkladığı bir hukuk kurumunun, biçimsel olarak, sabit kaldığı görüntüsünün değerlendirilebilmesine olanak tanır. Buna göre hukuksal kurum ve kavramlar, üretim ilişkileri değişiyor olsa da varlıklarını biçimsel olarak sürdürebilir. Ancak biçimsel olarak aynı kalan kurumların işlevleri değişecektir. Söz konusu hukuk kurumunun işlevi bu durumda artabilir, azalabilir, değişebilir veya yok oluyor olabilir⁴⁰. Bu durumda hukuksal kurum ve kavramların gelişimi “işlev değişimi” olarak görünecektir. Renner hukuksal kurum ve kavramların işlev değişimini, ifadenin aynı kalmasına rağmen (*letter of law*) yorumlanmasında ve anlaşılmasındaki bağlamsal ve sosyal ilginin değişmesi olarak tanımlar⁴¹. Ancak hukuksal değişim, kurum ve kavramların “işlev değişimi” ile sınırlı bir anlam içermez. Zira değişim tıpkı ekonomik işlevini koruyan ancak artık bambaşka bir biçimde düzenlenen kategorilerde, örneğin kambyo senetleri, olduğu gibi “normların değişmesi” biçiminde de gerçekleşebilir⁴².

Marksist hukuk ve toplumsal değişim tartışmaları içerisinde Renner’in çalışması ilk bakıldığında, hukukun dönüşümünde değişen işleve odaklanmaktadır. Renner hukuk kurumlarını “sabit bir soyutlama” ile ele almakta ve böylece hukuksal biçimlerin farklı toplumsal formasyonlarda yok olmayacağına işaret etmektedir⁴³. Renner’in hukuk kurum ve kavramlarına yönelik bu soyutlama derecesi hukuksal değişimi, “içerikleri toplumsal koşullara göre değişse de hukuksal biçimler değişmeden kalır” ifadesiyle özetlemeye elverişlidir⁴⁴. Bu durumda herhangi bir hukuksal biçimin hemen her toplumda toplumsal işlevine bağlı olmadan var olabileceği ileri sürülebilir ki Renner’e dair tartışmaların başlangıcını da bu nokta oluşturur.

Renner’in biçim-içerik ayrımı, biçimin sabit kaldığına yapılan vurgu ile Marksist hukuk çalışmalarında ziyade hukuksal pozitivizmin biçim ve içerik ayrımına dahil edilebilir. Nitekim herhangi bir hukuksal biçimin ezeli ve ebedi olduğuna dair kabule götürülen bir yaklaşım da biçimleri “soyut bir kalıp” olarak ele almaktadır⁴⁵. Gerçekten de Renner, özellikle özel hukuk alanına dahil edilecek mülkiyet, sözleşme, miras gibi hukuksal kurumları “tarafsız”, “renksiz”, “boş kaplar” olarak değerlendirir⁴⁶. Böylece 19. yüzyılda Avrupa’daki siyasi gelişimin öne çıkardığı yeni pozitivist etkinin⁴⁷ pek çok çağdaşı gibi Renner’i derinden etkilediği görülmektedir. Renner, hukuksal biçimi içerikten ayrı değerlendirerek biçimi içerikten soyutlamaktadır ve bu yaklaşım hukukun “içeriği ifade etmesine rağmen onu gizleme işlevini” göz ardı etmesine neden olur⁴⁸. Bu durum Renner’in yeni pozitivist görüşlere yakınlığının bir örneğini sunmaktadır.

Renner’in mülkiyet kurumuna dair açıklamalarında hukuksal pozitivizm ile bağı daha açık görülmektedir. Hukuksal kurumların dönüşümünde başlangıç noktası aldığı basit meta mübadelesi sisteminden kapitalist toplumsal formasyona doğru gelişimini takip ettiği mülkiyeti, özne (*persona*) ve nesne

³⁸ ALTHUSSER, Louis: Marx İçin, Işık Ergüden (çev), İthaki, İstanbul 2015, s.143.

³⁹ ROBSON, s.221.

⁴⁰ RENNER, Karl: The Institutions of Private Law and Their Social Functions, Trans. Agnes Schwarzschild, Routledge and Kegan Paul, London 1949, s.75.

⁴¹ LARSSON, Stefan: “Karl Renner and (Intellectual) Property- How Cognitive Theory Can Enrich a Sociolegal Analysis of Contemporary Copyright”, Law and Society Review, 48(1), 2014, s.6.

⁴² RENNER, The Institutions of Private Law and Their Social Functions, s.76.

⁴³ DREW, Joseph: “Karl Renner on Stability, Change and Service in Entire Legal Systems”, Comparative Civilizations Review, 70(8), 2014, s.97.

⁴⁴ KAHN FREUND, O.: Introduction, The Institutions of Private Law and Their Social Functions, Trans. Agnes Schwarzschild, Routledge and Kegan Paul, London 1949, s.6.

⁴⁵ PASUKANIS, Evgeny: Genel Hukuk Kuramı ve Marksizm, s.130; PASUKANIS, Evgeny: “Lenin ve Hukuksal Sorunlar”, in Onur Karahanoğulları (ed), Marksizm ve Hukuk, Yordam Yayınları, 2018, s.315.

⁴⁶ KAHN FREUND, s.2.

⁴⁷ İŞIKTAÇ, Yasemin: “Yeni Kantçı İstanbul Okulu”, in Fethi Gedikli (ed), I. Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri, XII Levha Yayınları, İstanbul 2014, s.522.

⁴⁸ ALTHUSSER, s.82-85.

(res)'ye karşı kayıtsız bir kurum olarak tanımlamaktadır⁴⁹. Böylece öznenin kim olduğu ve nesnenin ne olduğunun hukuksal açıdan mülkiyet kurumu üzerinde bir etkisi yoktur. Bu belirleme mülkiyet kurumunun bugün de geçerli olan tanımına uygundur ve biçim-içerik ayrımının bir örneğini sunar. Nesne ile öznenin iki karşıt tarafı oluşturduğu mülkiyet, öznenin nesne üzerindeki mutlak ve bütüncül egemenlik sağlayan hak olarak tanımlanır ve bu sayede hakkın içeriği, kurumun ekonomik ilişkiler nedeniyle dönüşümünden etkilenmez⁵⁰. Böylece Renner'in "ekonomik mülkiyet" ve "hukuksal mülkiyet" arasındaki ayrımın gerekçesi de temellenmektedir. Bu durum mülkiyet kurumunu toplumsal ilişkiden kopararak hukuksal biçim ile görünmez kılınan güç ilişkisini ya da sömürü ilişkisini görmeyi engellemektedir⁵¹. Örneğin kapitalist mülkiyete doğru ilerleyen değişim süreci mülkiyet kurumunun egemenlik ve kontrol işlevlerindeki değişim olarak belirmektedir. Bir başka ifadeyle kapitalist mülkiyet kurumu ile geleneksel mülkiyet arasında gözlemlenecek değişim, kapitalist hukuk sistemi içerisinde çeşitli tamamlayıcı kurumlar aracılığıyla "sahipliğin" geleneksel biçiminin boşaltılmakta, böylece egemenlik ve kontrol işlevleri azalmakta ve değişmektedir⁵². Bu durumda Renner, kapitalist mülkiyet kurumunun tamamlayıcı kurumlar nedeniyle tam bir sahiplik ilişkisi kurmaya elverişli olmadığından bahisle pre-kapitalist mülkiyetin egemenlik ve kontrol işlevini sağlayamadığı yönünde bir yorumlamaya olanak tanır. Bu ise hukuksal mülkiyet ile ekonomik mülkiyet arasında net bir ayrım kurduğunu göstermektedir. Her ne kadar biçimlerin değişmediği ileri sürülebilse de ekonomik olan ile hukuksal olan arasındaki ayrım netleştikçe biçim içerikten üstün hale getirilmekte ve içerik maskelenmektedir. Yani hukuksal biçimler hem hukuku hem ekonomik içerikleri sarıp sarmalamaktadır. Dolayısıyla bir yönüyle hukuksal ifade, aslında ekonomik içeriğin pozitif düzenlemedeki karşılığı, kavramsallaştırması olmaktadır. Hukuksal biçimin altında bu ifade, ekonomik ilişkilerdeki gerçekliği gizleme fonksiyonunu üstlenmekte ve ekonomik alt yapıyı bir anlamda üst belirlemektedir⁵³.

Bununla birlikte Renner'in analizinde ekonomik ve hukuksal mülkiyet arasındaki ayrım, hukuksal ilişkinin üretim ilişkisini etkilemediğini vurgulamaktan ziyade hukuksal mülkiyetin maddi düzeye karşılık gelmeyebileceğini ortaya koymak içindir. Daha net ifadesiyle biçim ve içeriğin her zaman örtüşmek zorunda olmayabileceğini göstermektedir. Buna göre her iki alanda da kimi terimler aynı olarak ifade ediliyorsa da bu, iki alan arasında birebir özdeşlik anlamına gelmemektedir⁵⁴. Hukuksal işlem ile ekonomik faaliyetin özdeş olmayan ancak birbiri içine geçmiş varlığı, hukuksal kategorilerin işlevlerinin yalnızca ekonomik işlemlerle sınırlı olmadığını ve böylece üretim ilişkilerindeki değişikliklerinin doğrudan hukuk kurumlarında bir değişime karşılık gelmediğini gösterir. Mülkiyet kurumu söz konusu edildiğinde ise her ekonomik sistemin doğrudan kendi hukuksal biçimini oluşturmayacağı bu nedenle de hukukun değişimine dair analizde kimi "değişmez kategorilerin", "değişen ekonomik koşullarda da" var olacağı söylemi anlam kazanır⁵⁵. Bu itibarla hukuksal kalıntıya dair Renner, eski hukuk kurum ve kavramların yeni topluma kalmasını ekonomik olan ile hukuksal arasındaki ayrıma dayanarak çözmektedir. Ancak bunu yaparken diyalektik materyalizmden ziyade hukuksal pozitivistten beslenmektedir.

Bununla birlikte hukuksal ve ekonomik mülkiyetin özdeş olmadığına yapılan haklı vurguya rağmen bu ayrımın keskin kuruluşunun yaratacağı sorunlar Renner için de geçerlidir. Zira bir şeye formal düzeyde sahip olma ile maddi düzeyde kontrol edilmesinin ayrışması, mülkiyetin egemenlik ile ilişkisinin kesilmesi ve hukuksal biçimlerin üretim ilişkilerine uygun gelişiminin göz ardı edilmesi sonucunu doğurur. Kapitalist toplumsal formasyonun kendisinden önceki toplumlardan farkını ortaya koymak için verimli bir belirleme olan ekonomik-siyasal ayrımından yola çıkan ekonomik-hukuksal ayrımı, her ikisinin karşılıklı bağlantısını kesecek kadar ilerletildiğinde hukukun özerkliğini "görece" değil "mutlak" olarak ele alır. Collins'in "hukuksal düşüncenin özerkliği" olarak ifade ettiği bu durum, Marksist ideoloji tanımının tersine işleyen ve hukuku diğer yapılardan bağımsız bir değişken olarak ele almak anlamına gelir⁵⁶. Böylece üretim ilişkileri ile hukuk ilişkisinin belirlenmesi için her ne kadar çıkış noktası olsa da ayrım, iki alanın ilişkiselliğinin kesilmesiyle çıkış noktasının tersine bir sonuca yaklaşmaktadır. Söz konusu sonuç hukukun toplumsal bir yapı olduğu görüşünün tersine, hukukun kendinden menkul bir sistem olarak ifade edildiği hukuksal pozitivistliğe yakınlaşmak anlamına gelecektir. Renner'in pozitivistliğe yakınlığı biliniyorsa da Marksist hukuksal çözümleme yapma iddiası düşünüldüğünde söz konusu eleştiri hukukun özerkliğini ortaya koyan Marksistler kadar Renner için de geçerli olacaktır⁵⁷.

Buna ek olarak Renner'in mülkiyetin tanımında hukuksal alanla sınırlı analizi, onun egemenlik ilişkisi ile bağının zayıflatılması ile sonuçlanabilmektedir. Zira mülkiyet ilişkileri hukuksal ifadesini bulduca ve farklı hukuksal biçimlerle ifade edildikçe, kapitalist toplumda "ekonomik mülkiyetin egemenliğinin" kırıldığı gibi değerlendirmelere kapı aralamaktadır⁵⁸. Gerçekten de Renner'e göre kapitalist

⁴⁹ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.90.

⁵⁰ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.90.

⁵¹ Bkz. ALTHUSSER, *Yeniden Üretim Üzerine*, s.82.

⁵² ROBSON, s. 221, 222.

⁵³ Örneğin işçi işveren arasındaki ekonomik ilişki is hukukunun içeriğini oluştururken norm bunların ifadesi olarak hem hukuksal hem ekonomik içeriği kapsamakta ve özünde sömürü olan bu iktisadi ilişkiyi "tarafsız", "öngörülebilir" ve her şeyden önemlisi bir "hukuki eşitlik" yanılsaması ile her iki tarafın uyması gereken özgür iradeleriyle gerçekleştirdikleri bir anlaşma bu gizleme işlevini örneklemektedir.

⁵⁴ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.51.

⁵⁵ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.57.

⁵⁶ COLLINS, s.94-113.

⁵⁷ Nitekim, "Marksistler, hukukun özerk olduğu sloganına kendi itibarlarını katarken uyanık olmalıdırlar. Bu moda katılırken tarihsel materyalizmin ilkelerinden ayrılma riskini üstlenirler." COLLINS, s.104.

⁵⁸ KAHN FRUEND, s.38.

gelişimle birlikte “tamamlayıcı kurumlar (*complementary institutions*)” “esas kurumları (*principal institutions*)” yerinden etmektedir. Yani mülkiyet tamamlayıcı kurumlar tarafından tamamlanıyordu ki bu kurumlar mülkiyetin gerçek işlevini devralmaktaydı⁵⁹. Gerçekten de kapitalizmin artan karmaşıklığı sözleşme ve haksız fiil hukukunda önemli değişikliklere neden olarak müşterek mülk ve sahipliğe ilişkin yeni kavramların doğmasına neden olmuştur⁶⁰. Ancak kapitalist özel mülkiyetin yeniden anlamlandırılması ve genişlemesi olarak değerlendirilebilecek bu gelişmelerin, mülkiyetin-yani esas kurumun- egemenlik ile ilişkisinde bir değişme ya da işlevini kaybetmesi olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Yeni kavram setleri özellikle kapitalist üretim ilişkilerinde, “tamamlayıcı kurumlar” vasıtasıyla oluşmakta ve mülkiyet kurumunun yeni toplumsal ilişkileri ifade etmesi, özel hukukun diğer kurumları ile gerçekleştirmektedir. Hukuksal dönüşüm böylece, bugüne kadar benzer kullanım alanına sahip olmayan hukuksal araçların birbiri içine geçerek, birbirini tamamlayarak ve yeniden üretilerek gerçekleşmektedir. Daha açık bir ifadeyle, özel hukukun kimi kurumları önceki üretim ilişkilerinde olmadığı kadar mülkiyet kurumunun kapitalist toplumsal formasyonun gereklerine uyum sağlaması adına onun hizmetine girmekte ve kapitalist toplumsal yapının ihtiyaçlarına göre kurumun dönüşümünü tamamlamasına olanak sağlamaktadır⁶¹. Bu durum, kapitalist üretim ilişkilerinden kopuk gerçekleşmediğinden onun ekonomik koşullarını takip edip egemenlik işlevini devam ettirerek gerçekleşmektedir. Ancak buradaki egemenlik ilişkisinin kapitalist üretim ilişkilerinin ilk evrelerinden farklılaşması mümkündür.

Renner, Marksist hukukçu kimliğine dayanarak mülkiyetin kapitalist toplumsal formasyonda da bir güç kaynağı olduğunu ifade etmekle mülkiyet kurumunun egemenlik ile ilişkisinin tek bir düzeye indirgenmesi yanlışlığına diğer pozitivistler gibi düşmemektedir⁶². Marksist yaklaşımlardaki hukukun temel işlevinin egemen sınıflar lehine bir güç ve baskı kaynağı olduğunu Renner açıkça ifade eder⁶³. Ancak sınıf araçsal yaklaşımın vurgusunun aksine, hukukun bu işlevinin homojen nitelikte olmadığını ortaya koyar. Zira hukuksal kurum ve kavramların detaylı analiziyle kimi dönüşümlerin bütün bir hukuk sistemine atfedilemeyecek kadar kapsayıcı olmayabileceğinin farkındadır. Böylece Marksist sınıf araçsal yaklaşımlara itirazların odağı olan, tüm hukuk sisteminin egemen sınıflar lehine olmayabileceğini gösteren düzenlemeler sorununa Renner bir cevap getirilebilir. Biçim ve içeriğin birbirleriyle uyuma zorunluluğu olmaması, sermayenin uzun vadeli çıkarlarını korumaya dönük bir takım mülkiyet kısıtlamasına gidebildiği ve sistem içindeki bu ayrıksı uygulamaların sosyal dönüşüm değil uyumlaşma süreci olduğunu göstermeye yardımcıdır⁶⁴. Ancak bu durumda temelde yaşanan köklü değişimlere rağmen, mülkiyet kurumunun biçimi sabit kalırken toplumun ihtiyaçlarına hala nasıl karşılık verebildiği sorusu gündeme gelecektir⁶⁵.

Bu soruya Renner, ekonomik yapıdaki değişimlerin otomatik ve birdenbire hukuksal değişiklikleri beraberinde getirmediğini görüşü ile paralel bir çözüm sunmaktadır⁶⁶. Renner’e göre değişen koşullarda yaşayan insanlar bunu günlük yaşamlarında hissetseler de bilinçlerine teorik olarak yansımaz ve onlar hala geçmiş kuşak kavramları içinde düşünür⁶⁷. Dolayısıyla her ne kadar toplumsal formasyonda yaşanan bir değişim gündemde olsa da bu değişim eski kavramlar çerçevesinde ele alınacaktır. Bir diğer ifade ile hukuksal değişiklikler, hukuksal norma şekli ve anlamını veren yaşam biçimleri ve sosyal pratiklere bağlı olduğundan onlarla sınırlı ve işlevi onlara bağlı olarak değişmekte ancak hukuksal biçimini kendi varoluş koşullarındaki gibi devam ettirmektedir⁶⁸. Bu durumda mülkiyet kurumu biçimsel olarak aynı kalırken, köklü değişiklikler yaşamış toplumu düzenleyebilir olmasında ortaya çıkacak sorun; toplum, işlevin değişmesinin bilincinde olur olmaz normu değiştirmek zorunda kaldığı durumda ortaya çıkacaktır⁶⁹. Aksi durumda normun değişmesi zorunlu olmadığından, işlevinin değişiyor olması toplumsal düzenleme işlevini yerine getirmek için yeterli olacaktır. Renner, bu değişim için pozitivist görüşlerinden ayrılmakta ancak Marksizme yaklaşımdan ziyade hukuki realizme yakınsamaktadır. Zira toplumsal değişimin gerçekleştiği kırılma anlarında biçimler aynı kalsa da işlevsel değişimin gerçekleşmesi için yargının rolünün artması gerektiğini ifade etmektedir⁷⁰. Anglo-sakson hukuk sistemine öykünen Renner böylece, toplumsal dönüşüm karşısında hukukun değişiminin gerçekleşmediği “boşluklar” için Holmes’un metodunun uygulanabilirliğini düşünmüş ve Marksizm ile pozitivism arasında gidip gelen görüşünü bir “üçüncü yol” ile genişletmiştir.

Böylece Renner, kimi hukuksal kurumların mevcut toplumsal formasyona ait olmamasına bir açıklama getirmektedir. Bu açıklamayla, mülkiyet kurumu özelinde, pre-kapitalist toplumsal formasyonlara ait ortak mülkiyet kurumuna ilişkin kavramların kapitalist mülkiyet kurumu içerisinde kendisine yer bulması ve hatta ona karşı bir mücadele alanı oluşturabilmesi imkânı gösterilebilir. Ancak hukuksal kavramlar içinde belki de “en basit ve kendine yeten bir kavram” olan mülkiyetin bu sadeliğini onu, “tüm hukuk sistemlerinin sonsuz ve değişmez kategorisi” olarak değerlendirilmeyle sonuçlanabilir⁷¹. Renner bu tehlikenin farkındadır

⁵⁹ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.295

⁶⁰ INGRAM, David Bruce: *Hukuk Felsefesi*, Ezgi Su Dağabak (çev), Fol Yayınları, İstanbul 2019, s.235.

⁶¹ KAHN FREUND, s.31.

⁶² ROBSON, s.233.

⁶³ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.197.

⁶⁴ ROBSON, 226.

⁶⁵ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.87; LARSSON, s.7.

⁶⁶ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.252.

⁶⁷ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.51.

⁶⁸ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.293.

⁶⁹ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.293

⁷⁰ DREW, s.95,96

⁷¹ RENNER, *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, s.81

ancak, dikkate alıp almadığı tartışmalıdır. Zira tıpkı diğer hukuksal biçimlerin dönüşümünde olduğu gibi mülkiyet kurumunun dönüşümünde de biçimlerin sabitliği ve durağanlığına vurgu göze çarpmaktadır⁷².

Renner'in analizinin eleştirilmesi gereken noktaları oldukça fazladır. İlk olarak kendi içinde tutarlılığı sağlamak adına içerik ve biçimin ayrı ve birbirlerinden bağımsız şekilde ele alınması, hem biçimin içeriğe etkisinin göz ardı edilmesi hem de "üretim ilişkileriyle hukukun birbirine karıştırılması"⁷³ anlamına gelmektedir. Renner bu karışıklığı bir de işlev ile içeriği bir tutarak devam ettirmektedir. Böylece "bir toplumsal nesnenin doğasını tanımlayan şey onun işlevi" ise mülkiyet kurumunun işlevi onu tanımlamakta ancak bu tanımlamada biçim görev almamaktadır⁷⁴. Bu durumda "biçim dayatması"⁷⁵ olgusu cevapsız kahrken diğer yandan da kurumları, kendisine direnen gelişmelere rağmen mevcut ilişkileri sürdürebildiği kabulü anlamına gelen "işlevselciliğin tutucu eğilimi"⁷⁶ ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan Renner, hukuksal biçimleri kristalleştirerek aslında onları değişimden ayrı tutmaktadır. Biçim aynı kalır değişen işlevdir demek ancak analiz nesnesi yaptığı mülkiyetin tarihsel olarak egemenlik kurma işlevinin nasıl değiştiğine dair bir açıklama getirmemektedir. Bu durumda Pashukanis'in Renner'e yönlendirdiği "teknik birtakım belirlemelerden kaynaklı "sınırlamaların" biçimsel bir değerlendirmeye dayalı olmasıyla" hukuksal değişimi anlamama eleştirisi haklıdır⁷⁷. Renner'in düştüğü durum, "durağan biçimlerle devingen ve çelişik içeriği kavramak" için gerekli olan biçim ve içerik ilişkisinin bir arada kurulmamasından kaynaklanır⁷⁸. Halbuki hukuksal kurumlar biçim ve içerik açısından üretim ilişkilerinden kaynaklanan üstyapıya aittirler. Tarihsel ve diyalektik materyalizmin temel ilkelerine uygun olarak hukuk, farklı toplumsal formasyonlarda hâkim üretim ilişkilerini sağlamlaştıran ve yeniden inşa edilmesini mümkün kılan kurum ve kavramlarıyla varlığını sürdürür. O halde biçim ve içeriğin ayrışması yöntem olarak tarihsel ve diyalektik materyalizm ile bağdaşmamaktadır. Böylece Renner'in analizi Marksist teoriden çok işlevselci toplumsal teorilere yakın durmaktadır⁷⁹. Ayrıca biçim ve içeriğin ayrı tutulması Renner'in pozitivistizminin bir uzantısı olup, hukuku uzun ömürlü ve tutarlı bir varlık olarak algılaması anlamına gelmektedir⁸⁰.

Hukuksal kalıntı sorunu söz konusu olduğunda temel mesele "kalıntının" hangi noktaya kadar eskinin devamı olarak kabul edileceği veya yeni bir hukuksal kategori olarak değerlendirilmesinin nereden başlayacağıdır. Bu durumda biçim ve içeriğin ayrı tutulmasında değişim noktasının belirsizliği söz konusu olacaktır. Zira hukuksal biçimin aynı ancak içeriğin değiştiği kabul edildiğinde, eski toplumsal formasyondan bir kalıntı mı yoksa yeni toplumsal formasyona uygun bir hukuksal kategori mi olduğu açık değildir. O halde hukuk ve toplumsal değişim ilişkisinde temel sorun olarak beliren hukuksal kalıntı sorunu hala tartışmalı bir zeminde durmaktadır.

IV. SONUÇ

Renner, hukuksal pozitivistizm ile Marksizmi bir arada sentezleyerek hukuk kuramına yaptığı büyük katkılarla dikkate değerdir. Toplum ve hukuk ilişkisini dert edinenler için ufuk açıcı olabilecek kuramı, eleştirel noktalarına rağmen hukukun değişimi meselesinde önemli ipuçlarını barındırır. Buna göre Renner, toplumda gerçekleşecek önemli değişikliklere hukuk sistemi değişikliğinin eşlik etmek zorunda olmadığını, hukukun ekonomik ve sosyal değişimlere neden olmadığını ancak ekonomik değişimlerin de hukuksal alanda hemen yer almadığını büyük bir netlikte ifade etmektedir⁸¹. Renner böylece Marksist hukuk anlayışında "yansıma" ilişkisine bir cevap verme gayretindedir. Bu yönüyle hukukun basit birer yansıma olmadığını ortaya koyması bakımından, kendi dönemi açısından, oldukça önemli bir çalışma sunar. Ancak bunu yaparken tarihsel ve diyalektik materyalizm içinde kalarak değil tam aksine yeni-pozitivist bir yöntem ile hareket etmektedir.

Renner'in politik yaşamının izleri, iki dünya savaşının ortasında sosyalist düşünce ile sosyal demokrasinin çatışmalarını barındırır. Her ne kadar hukuk kuramı politik yaşamından ayrı tutulamıyorsa da politik konumlanışından ayrı bir değere sahiptir. Zira onun hukuk kurumlarının değişiminde "değişmeyen biçimler" ile "değişen koşullar" arasındaki ilişkiyi zorunluluktan kurtarması, bugün geçiş tartışmaları da başta olmak üzere toplumsal değişim tartışmalarında "hukuksal kalıntı" meselesine bir açıklama getirebilmeyi mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte hukuksal kurum ve kavramlar her ne kadar değişmez bir görüntü altında olsalar da yeni toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yeniden anlamlandırılarak, genişleyerek ya da daralarak değişirler. Renner, değişimin bu farklı yönünü işlevin değişmesine karşın biçimin aynı kalmasıyla açıklamaktadır. O halde Renner'in bu ayrık değişim olgusunun analizi, biçim ve içeriğin bir arada ve ilişkiselliğine vurgu ile tamamlanmalıdır. Bu vurgu, bağlamın önemine dikkat çekerek hukukun bir bütün olarak toplumsal yapı içerisindeki konumu ve hukuksal kurumların anlaşılması mümkün

⁷² DREW, s.94

⁷³ ALTHUSSER, Yeniden Üretim Üzerine, s.83.

⁷⁴ EROĞUL, Cem: Devlet Nedir?, Yordam Yayınları, İstanbul 2014, s.17.

⁷⁵ HIRSCH, Joachim: Materyalist Devlet Teorisi, Alan Yayınları, İstanbul 2011, s.45 vd.

⁷⁶ Cohen, tarihsel materyalizme ilişkin bir savunuyu olarak kurguladığı bu eserinde, işlevsel açıklamanın Marksizm içindeki değerine vurgu yapmakta ve "işlevselciliğin kusurlarının" işlevsel açıklamaya gölge düşürmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu çalışmanın sınırlarını aşan bu tartışma için bkz: COHEN, Gerald A.: Karl Marx'ın Tarih Teorisi, Ahmet Fethi (çev), Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998, s.315-333.

⁷⁷ PASUKANIS, Genel Hukuk Teorisi, s.131,132.

⁷⁸ KARAHANOGULLARI, Onur: Diyalektik Hukuk Bilimi Notları, in Onur Karahanoğulları (ed.) Marksizm ve Hukuk, Yordam, Ankara 2018, s.122.

⁷⁹ CAİN, Maureen/HUNT, Alan: Marx and Engels on Law, Academic Press, London 1979, s.65,66.

⁸⁰ DREW, s.91

⁸¹ RENNER, The Institutions of Private Law and Their Social Functions, s.252,253.

olacaktır. Böylece hukuksal kategorilerin değişimi her zaman toplumsal değişimle birebir paralellikte ilerlemeyebilir ancak bu onun değişmediği anlamına gelmemektedir. Ayrık değişim durumlarında kimi zaman hukuksal kategorinin biçim itibarıyla değişmediği görülüyorsa da bu ancak tamamlanmamış bir sürecin kesintisidir.

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Atif Şekli: Yazar Şeyma SAĞDIÇ GÜVEN, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | Şeyma SAĞDIÇ GÜVEN who is the author, has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics: Yazar, makalenin tüm süreçlerinde İnÜHFD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde İnÜHFD'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın İnÜHFD'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. | The author declares that she complies with the scientific, ethical, and quotation rules of İnULR in all processes of the paper and that she does not make any falsification of the data collected. In addition, she declares that Inonu University Law Review and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than Inonu University Law Review.

KAYNAKÇA

- ALTHUSSER, Louis: Yeniden Üretim Üzerine, Işık Ergüden (çev), İthaki, İstanbul 2005.
- ALTHUSSER, Louis: Marx İçin, Işık Ergüden (çev), İthaki, İstanbul 2015.
- ANDERSON, Perry: Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler, Bülent Aksoy (çev), Birikim Yayınları, İstanbul 2011.
- BLUM, Mark/SMALDONE, William(ed): Austro-Marxism: Ideology of Unity Changing the World The Politics of Austro-Marxism Vol.II, Brill, Leiden 2017.
- BOWRING, Bill: The Degradation of the International Legal Order?, Routledge- Cavindish, Abington 2008.
- CAİN, Maureen/HUNT, Alan: Marx and Engels on Law, Academic Press, London 1979.
- COHEN, Gerald A.: Karl Marx'ın Tarih Teorisi, Ahmet Fethi (çev), Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998.
- CONNELL, R.W.: "A Critique of Althusserian Approach to Class", Theory and Society, 8(3), 1979.
- COTTERALL, Roger: Hukuk Sosyolojisi Giriş, Saim Üye (çev), Pinhan, İstanbul 2020
- ÇATALOLUK, Gökçe: "Hukuk Çalışmaya Devam Etmeli Miyiz? Sistematik Bir Analiz", Hukuk Kuramı, 5(1), Ocak/Nisan 2018.
- DREW, Joseph: "Karl Renner on Stability, Change and Service in Entire Legal Systems", Comparative Civilizations Review, 70(8), 2014,
- EKİCİ, Ekrem: "Antonio Gramsci ve Louis Althusser: Hukuk İdeolojisinin Eleştirisi", in YELKENCİ Taner (ed.) Marksist Devlet ve Hukuk Teorisi, Notobene, Ankara 2013.
- ENGELS, Friedrich: Joseph Bloch'a Mektup, in Din Üzerine MARX, Karl/ENGELS, Friedrich, Kaya Güvenç (çev), Sol Yayınları, Ankara 2013.
- ERDEM, Ekin: "Sosyal Demokrasi İdeolojisi İçinde Eduard Bernstein'in "Liberal Sosyalizmi", TESAM Akademik Dergisi, 8(1), 2020.
- ERKAN, Hüsnü/ERKAN, Canan: Ekonomide Sosyal Demokrat Alternatif, Altın Kitaplar, İstanbul 1989.
- EROĞUL, Cem: Devlet Nedir?, Yordam Yayınları, İstanbul 2014.
- HIRSCH, Joachim: Materyalist Devlet Teorisi, Alan Yayınları, İstanbul 2011.
- HUNT, Alan: "Marxist Theory of Law", in (ed.) Dennis Patterson, A Companion to Philosophy of Law and Legal Theory, Wiley Blackwell, 2010.
- INGRAM, David Bruce: Hukuk Felsefesi, Ezgi Su Dağabak (çev), Fol Yayınları, İstanbul 2019.
- İŞIKTAÇ, Yasemin: "Yeni Kantçı İstanbul Okulu", in Fethi Gedikli (ed), I. Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri, XII Levha Yayınları, İstanbul 2014.
- KAHN FREUND, O.: Introduction, The Institutions of Private Law and Their Social Functions, Trans. Agnes Schwarzschild, Routledge and Kegan Paul, London 1949.
- KANN, Robert A.: "Karl Renner", The Journal of Modern History, 23(3), 1951.
- KANT, Immanuel: Gelecekte Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metefiziğe Prolegomena, Ioanna Kuçuradı, Yusuf Örnek (çev), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2002.
- KARAHANOĞULLARI, Onur: Diyalektik Hukuk Bilimi Notları, in Onur Karahanoğulları (ed.) Marksizm ve Hukuk, Yordam, Ankara 2018.
- KRÄTKE, Micheal R.: "Die Mühlen des Dritte Wegs", Zetisschrift für Sozialistische Politik und Wirtschaft, Nr.98, 1997.
- LARSSON, Stefan: "Karl Renner and (Intellectual) Property- How Cognitive Theory Can Enrich a Sociolegal Analysis of Contemporary Copyright", Law and Society Review, 48(1), 2014,
- LENİN, V. İlyiç: Collected Works, Vol.19, Progress Publishers Digital Reprints, Moscow 2011.
- LOEW, Raimund: "Politics of Austro-Marxism", New Left Review, 118(1), Nov/Dec 1979.
- MADERTHANER, Wolfgang: Austro-Marxism: Mass Culture and Anticipatory Socialism, Austrian Studies, 14, 2006.
- PASUKANİS, Evgeny: "Lenin ve Hukuksal Sorunlar", in Onur Karahanoğulları (çev) (ed) Marksizm ve Hukuk, Yordam Yayınları, 2018.
- PASUKANİS, Evgeny: Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm, Onur Karahanoğulları, (çev) Birikim Yayınları, İstanbul 2011.
- RABİNBACH, Anson (ed): The Austrian Socialist Experiment Social Democracy and Austromarxism 1918-1934, Westview Press, 1985.
- RENNER, Karl: "Austria: Key for Ward Peace", Foreign Affairs, 26(4), 1948.

- RENNER, Karl: *The Institutions of Private Law and Their Social Functions*, Trans. Agnes Schwarzschild, Routledge and Kegan Paul, London 1949.
- ROBSON, Peter: “Renner Revisited”, in ATTWOLL Elspeth (ed), *Perspectives in Jurisprudence*, University of Glasgow Press, Glasgow 1977.
- VAN DER ESCH, Patricia: *İkinci Enternasyonal 1889-1923*, Erden Akbulut (çev), Yordam, İstanbul 2020.
- VON KLEMPERER, Klemens: “The Habsburg Heritage: Some Pointers For a Study of the First Austrian Republic”, in RABINBACH Anson(ed), *The Austrian Socialist Experiment Social Democracy and Austromarxism 1918-1934*, Westview Press, Boulder/London 1985.
- YILMAZ, Onur Alp: “Neo-Kantçı Ahlak Felsefesi Bağlamında Sosyal Demokrat Revizyonizmi Tartışmaları”, *Felsefe Arkivi*, 54, 2021.

İnternet Kaynakları

<https://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/HIS/REP1/1918/index.shtml> (Erişim: 02.05.2022).